

T.C.
19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ, TARİH BÖLÜMÜ
2019-2020 GÜZ DÖNEMİ
YENİ VE YAKINÇAĞDA TÜRK DÜNYASI I, BÜTÜNLEME CEVABI

23.01.2020

1. Safeviyye Tarikatı'nın **İsnâaşerriyye Şiiliği'ni** resmi mezhep olarak kabul etmesi hakkındaki yaklaşımları **değerlendiriniz**.

Dr. Öğr. Üyesi İlkay ERKEN

Cevap:

-Azerbaycan'nın Erdebil şehrinde ortaya çıkan **Safeviyye Tarikatı** ilk ortaya çıkması itibariyle **Zahidiyye Tarikatı** dahilindeydi. Tarikatın kurucusu Safiyyüddin-i Erdebîlî'dir (Ö. 1334). Zahidiyye Tarikatı şeyhi İbrahim Zahid öldükten sonra Zahidiyye tarikatı mensupları **Halvetiyye ve Safeviyye** olarak ikiye ayrılır.

-Safiyyüddin-i Erdebîlî ile tarikatın etkinliği artmıştır. Bu dönem ve sonrasında tarikatın taşıdığı özellikleri itibariyle **Sünni** bir tarikat olduğu söylenmelidir.

-Sünni bir tarikat olarak ortaya çıkan ve sonradan **İsnâaşerriyye Şiiliği'nin** resmi mezhep olarak kabul edildiği devletin de kuruluşunda etkili olan bu tarikatın geçirdiği değişim hakkında çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır.

-Tarikatın Şii bir tarikata dönüşmesi hakkında çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan en tartışmalı olanı ise tarikatın **hangi dönem itibariyle** bahsedilen değişime uğradığıdır.

-Bazılarına göre **Hace Ali** zamanında Safeviyye tarikatı Şiileşmeye başlamıştır. Nitekim Timur'un Anadolu'dan getirdiği ve **Hace Ali'nin ricası ile serbest bırakılan** Türk esirlerinin birer mürid olarak Anadolu'ya dönerek **Şii-Safeviyye** propagandası yaptığı nakledilir. Fakat Faruk Sümer'in nakline göre kaynaklarda Timur'un Ankara Savaşı ardından beraberinde götürdüğü Türk esirlere ilişkin bir ifade de yer almaz.

-Yine Timur'un halefi ve oğlu Şahruh'un 1420 yılında Karakoyunlular üzerine sefere çıktığı esnada Hace Ali'nin manevi desteğini istemesi de Hace Ali'nin Şiiliği fikrini çürütür. Nitekim **Şahruh koyu bir Sünni'dir**.

-Bunların yanında **Hace Ali'nin** Kudüs'teki halifelerinden **Saiğ'in** de meşhur bir Hanefi fakihisi olması, Anadolu'da faaliyet gösteren **Kemal Ümmi'nin** şiirlerinde Sünni akide dahilinde kalması,

-Osmanlı sultanlarının Şeyh Cüneyd, Erdebil'den ayrılana kadar **çerağ akçesi** adıyla her sene tekkeye yardımda bulunmaları gibi meseleler birlikte değerlendirildiğinde **Hace Ali döneminde** tarikatın Şiileştiğini söylemek **mümkün değildir**.

-Tarikatta Şiiliğe yatkın olan oymakları geniş bir şekilde taraftarları arasında katmak isteyen **Şeyh Cüneyd'in** Erdebil'den ayrılması ile bu sürecin başlaması daha muhtemeldir. Yeterince dini bilgiye sahip olmayan bu **Türkmen Oymaklar** arasında aşırı fikirler yayılmış ve tarihçi **Huncî'ye** göre **Şeyh Cüneyd ve oğlu Haydar** onların bağlıları-müridleri tarafından tanrılaştırılmıştır. Hatta bu anlayışın Şah İsmail'de de sürdüğü, İsmail'in şiirlerinde de bu anlayışın teyid edildiği görülmektedir.

-Bu yüzden genel olarak Safeviyye tarikatının kurucusu Safiyyüddin-i Erdebil şeyhi İbrahim Zahid-i Geylani'den aldığı şekliyle faaliyetlerini sürdürdüğü söylenebilir.